

UDK: 321.7(729.1)(497.11)
Bibliid 0543-3657, 66 (2015)
God. LXVI, br. 1158-1159, str. 18-36
Izvorni naučni rad
Primljen: 3. mart 2015.

Ivan DUJIĆ¹

Kuba: demokratizacija kao osetljivo pitanje i potencijalna uloga Srbije u njegovom rešavanju

SAŽETAK

Razgovor o Kubi povlači pitanje kako pronaći sredinu između demokratije, u kojoj postoji pluralizam mogućnosti i ideja, i socijalnog blagostanja. Pobjeda socijalizma tokom Hladnog rata donela je Kubi socijalno blagostanje zahvaljujući lojalnosti stanovništva prema vladajućoj Komunističkoj partiji Kube (*Partido Comunista de Cuba*). Iza pokušaja da se na adekvatan način reše savremeni socijalni problemi, krije se upornost Komunističke partije da opravda dug opstanak na kubanskoj političkoj sceni. Proučavanjem povesti Kube tokom XX stoleća zapaža se da su sudbinu ostrva određivale generacije političara koje nisu želele da vlast predaju mlađoj i naprednijoj generaciji. Rezultat ovoga nepoverenja jeste svodenje demokratije na pravo na glasanje, što je dovodilo do socijalnih nemira i potrebe za intervencijom Sjedinjenih Američkih Država (SAD) u unutrašnji poredak Kube. Socijalizam se ni nakon Hladnog rata nije na Kubi transformisao u socijalnu državu s višepartijskim sistemom. Očigledno je da će sadašnji predsednik Kube morati da donese odluku o daljoj sudbini socijalizma na Kubi. Iako Srbija nije okončala sopstveni proces demokratizacije, ona bi mogla da ima važnu ulogu u transformaciji socijalizma na Kubi u smislu unapređenja demokratije i procesa demokratizacije.

Ključne reči: demokratija, demokratizacija, republika, socijalizam, Kuba, Srbija.

¹ Dr Ivan Dujić, naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu u Beogradu; e-mail: ivan@diplomacy.bg.ac.rs.

Rad je nastao na osnovu eseja napisanog tokom studijskog boravka na Univerzitetu u Aberdinu, Ujedinjeno Kraljevstvo, 2011/12. godine.

Rad predstavlja rezultat rada na projektu: *Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strategijski pravci razvoja i unapređivanje položaja Srbije u međunarodnim integracionim procesima – spoljnopolitički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti*, iz programa osnovnih istraživanja kod Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period 2011–2015.

Uvod

Sudbina države počiva na stalnom radu na održavanju unutrašnjeg poretka, kao i na sposobnosti države da zadovolji životne potrebe stanovništva. U slučaju Kube, formalno sticanje nezavisnosti od Španije, 1902. godine, postavilo je pitanje sposobnosti Kube da održi unutrašnji poredak. Nepostojanje jedinstvene vizije o tome kako iskoristiti jak ekonomski i politički uticaj SAD-a, kako bi Kuba samostalno održala svoj poredak, dovelo je do političke nesloge, koja će uspostavljenju demokratiju usmeriti u pravcu prikrivene i/ili otvorene diktature.

Odsustvo vizije o iskorišćavanju uticaja SAD-a u korist postepenog unapređenja, odnosno razvoja demokratije na Kubi, doprinelo je, između ostalog, tome da SAD preuzmu kontrolu nad kubanskom ekonomijom.² Zahvaljujući tome, SAD su odigrale značajnu ulogu u uspostavljanju unutrašnjeg poretka i razvoju demokratije na Kubi. U ovom radu pojam „demokratija“ razumemo kao „sistem vladavine u kome svaki građanin države može da glasa za izbor svojih predstavnika vlasti“.³

Savremena demokratija ne može se zamisliti bez načela slobode izbora. U tom smislu, Kuba je čitavo XX stoleće izgubila u nastojanju da ustanovi demokratiju, u kojoj narod, odnosno građani donose konačnu odluku o pitanjima koja su od interesa za njih. Doduše, Kuba se od sticanja formalne nezavisnosti i pobeđe socijalizma 1959. godine, do danas, razvila u prividno demokratsku državu, bez obzira na to što se oslobodila od Španije kao metropole, neokolonijalizma SAD-a i povremenih nasilnih diktatura.

Pobeda socijalizma na Kubi nije donela slobodu izbora koja podstiče dalji razvoj demokratije s političkim alternativama. Potreba da se održi unutrašnji poredak na Kubi nije proizišla iz sveobuhvatnog političkog i socijalnog konsenzusa, već je posledica lojalnosti većine rasno heterogenog stanovništva prema vladajućoj Komunističkoj partiji. O tome koliko je značajnije bilo održavati unutrašnji poredak, a ne razvijati demokratiju na Kubi, svedoče obračuni s političkim neistomišljenicima i nezakonita migracija u SAD.⁴

Institucija republike na Kubi, pre i nakon 1959. godine, bila je slaba pošto se demokratski standardi nisu temeljili na striktnoj odgovornosti političke elite za njihovu implementaciju. Hipotezu ovoga rada čini premisa da je implementacija demokratskih standarda na Kubi moguća, a njegov osnovni cilj jeste da se odgovori na ključno pitanje (u kontekstu daljeg održavanja unutrašnjeg poretka na Kubi): Šta će se dogoditi nakon okončanja mandata

² Richard Gott, *Cuba: A New History*, pp. 128-129; Peter Marshall, "The Pseudo Republic", pp. 35-36.

³ "A system of government in which every citizen in the country can vote to elect its government officials", Longman Dictionary of Contemporary English.

⁴ Richard Gott, op. cit., pp. 135-141; pp. 266-269.

Raula Kastru (Raúl Castro), najkasnije do 2018. godine? U ovom smislu, mogla bi biti zanimljiva uloga Srbije u mirnoj i postepenoj transformaciji Kube u stvarno demokratsku državu, posebno ako se ima u vidu njen izuzetno bogat proces transkulturacije.

Indoktrinacija demokratije kao problem Kube i potencijalni doprinos Srbije demokratizaciji Kube kao ključnom činiocu stalnog procesa nacionalnih integracija

Nezavisnost Kube nakon rata protiv Španije, početkom XX stoleća, zatekla je kubansku političku elitu nespremnu da SAD ubede u svoju sposobnost da uspostave unutrašnji poredak i primene zakone. Stvari su potekle drugim tokom i sve je to bilo nepovoljno za samostalni razvoj demokratije na Kubi. Međutim, same SAD reagovale su usvajanjem Platovog amandmana (*The Platt Amendment*) na osnovu koga SAD imaju „pravo da intervenišu u cilju zaštite nezavisnosti Kube“.⁵

Namera SAD-a da utiču na sudbinu Kube, nakon sticanja njene nezavisnosti, odredila je razvoj demokratije na Kubi, a socijalni problemi dovodili su do diktature kao nužnog odgovora na njih. Međutim, demokratija nije postala deo jake tradicije na Kubi. Da je to bio slučaj, veliko je pitanje da li bi socijalizam - koji promoviše Komunistička partija Kube - bio alternativa kapitalizmu, krajem 50-ih godina XX stoleća. Poređenja radi, odnosi unutar nekih evropskih država pokazuju da demokratija može naći zajednički jezik sa socijalizmom - uspostavljanjem socijaldemokratije.

Uspostavljanje unutrašnjeg poretka i primena zakona na Kubi bili su u skladu s ekonomskim i političkim interesima SAD-a. Da li je to bilo i u skladu s razvojem demokratije na Kubi, koji bi odredio njen identitet? Kao jedna od poslednjih država Latinske Amerike koja se tokom XIX stoleća borila za nezavisnost, Kuba je bila različito viđena. Jedni su je želeli kao naciju sa sopstvenim identitetom, dok su drugi težili da iskoriste veliki uticaj SAD-a, ne samo da zadovolje ekonomske i političke interese „kolosa sa Severa“, nego i da modernizuju državu čija je privreda stolicima zavisila od šećera i duvana.⁶

Sa istom situacijom Kuba se suočila i nakon 1959. godine. Svrstavanje u sovjetsku sferu interesa ponovilo je potrebu da se pomoću ideologije vladajuće Komunističke partije uspostavi i održi unutrašnji poredak na Kubi. Revolucija na Kubi stvorila je ambijent političkog monolita koji se snažno održao i nakon nestanka Sovjetskog Saveza.⁷

⁵ “the right to intervene for the preservation of Cuban independence” - citat preuzet iz tri izvora: Richard Gott, op. cit., p. 114; Peter Marshall, op. cit., p. 33; *The Platt Amendment*, p. 2. Videti internet stranicu: <http://www-rohan.sdsu.edu/dept/polsciwb/brianl/docs/1903PlattAmendment.pdf>.

⁶ Fernando Ortiz, *Cuban Counterpoint: Tobacco and Sugar*.

⁷ Richard Gott, op. cit., p. 293.

Diktatura, a ne demokratija, bila je ključan činilac u uspostavljanju i održavanju unutrašnjeg poretka i primeni zakona na Kubi. Da li je Kuba danas zanemarila praktičnu stranu demokratije: da li se narod ne samo pita, nego i slobodno diskutuje o uspostavljanju, promenama i gašenju institucija putem stvarnog konsenzusa? U ovom kontekstu postavlja se pitanje da li Srbija, koja se zalaže za članstvo u Evropskoj uniji, može da pomogne procesu demokratizacije i mirne transformacije Kube. Ili su, možda, decenije dugotrajnih diktatura na Kubi tokom XX stoleća potcenile pozitivnu vrednost demokratije?

Danas se Kuba suočava s ekonomskim i socijalnim problemima, pri čemu je dalji razvoj demokratije stavljen u drugi plan. Demokratija je svakako osetljivo pitanje zato što vladajuća Komunistička partija Kube nema viziju o harmonizaciji pozitivne vrednosti demokratije s aktuelnom obrazovnom i zdravstvenom politikom. Osetljivost ovoga pitanja potvrđuje predlog Raula Kastru „da bi mandat visokih zvaničnika, uključujući i njega, trebalo da bude ograničen na dva uzastupna perioda od po pet godina“. Međutim, Komunistička partija Kube izrazila je negativan stav o ovom predlogu.⁸

Ako se upoređi sedam decenija duga vladavina Institucionalne revolucionarne partije (Partido Revolucionario Instituto – PRI) u Meksiku s vladavinom Komunističke partije Kube, uočava se da ove političke stranke imaju različite odgovore u vezi s daljim razvojem demokratije. Revolucije u Meksiku i na Kubi rezultovale su dijametralno različitim odnosom prema demokratiji. Za razliku od Kube, Meksiko je prihvatio demokratiju kao pluralizam mogućnosti i ideja, pri čemu dolazi do promene političke stranke na vlasti. Aj Kamp ukazuje na to da se PRI, u ime demokratije, morao odreći duge vladavine. On iznosi da je „više od dve petine meksičkih birača navelo (političku) promenu kao osnovni razlog glasanja“.⁹ To potvrđuje da demokratija nije svedena samo na izbor vladinih zvaničnika, već zavisi i od stvarnog učešća glasača.

Predsednički izbori u Meksiku 2000. godine pokazali su spremnost Meksikanaca da prekinu dugu vladavinu PRI-a - davanjem podrške opozicionoj Partiji nacionalne akcije (*Partido Acción Nacional - PAN*).¹⁰ Napredak, u smislu promene političke stranke na vlasti, postao je očigledan kada je na meksičkoj političkoj sceni vođstvo preuzeo PAN. On je doprineo sprovođenju demokratije, kao jednom od ciljeva revolucije. Da li je Kuba mogla da prekine decenijama dugu diktaturu Fidela Kastru (Fidel Castro), a zatim njegovog brata Raula, odnosno vladavinu Komunističke partije Kube?

⁸ “[...] senior officials, including himself, should be limited to two consecutive five-year terms in office”. *The Economist*. “The start of a long, slow goodbye”, April 20, 2011. Videti internet stranicu: <http://www.economist.com/node/18586776>. [Pristupljeno: 14. 12. 2011.]

⁹ “More than two-fifths of Mexican voters gave change as their primary reason for (their) voting”. Roderick Ai Camp, “Contemporary Political Culture: What Mexicans Believe”, p. 70.

¹⁰ Roderick Ai Camp, op. cit., pp. 66-69.

Treba imati u vidu da je čitavo XX stoleće proteklo u bezuspešnom pokušaju kubanske političke elite da pojam demokratije razdvoji od ekonomskih i političkih interesa SAD-a na Kubi i da ga proširi u odnosu na viđenje Komunističke partije Kube. Ekonomski i politički interes SAD-a da utiču na unutrašnji poredak Kube nakon Hladnog rata - zarad obnove ekonomskog i političkog uticaja - mogao bi da znači i poziv Srbiji da, u ime dugotrajnih istorijskih odnosa i ekonomske saradnje s Kubom u sklopu nekadašnje Jugoslavije, doprinese jačanju uverenja da se demokratija ne može svesti samo na jednostavno glasanje birača, nego i na njihovo intelektualno učešće u određivanju dalje sudbine Kube.¹¹ Srbija može da „zaigra na kartu“ negativnog stava Kubanaca prema interesima SAD-a u odnosu na Kubu i druge države Latinske Amerike, gde su na vlasti radikalne levičarske struje. Stalnim podržavanjem demokratizacije i integracije Kube u Karipsku zajednicu, Srbija ima šansu da stekne još veći ugled u svetu.

Odnosi između Kube i nekadašnje Jugoslavije datiraju od Drugog svetskog rata i razvijali su se tokom Hladnog rata, kada je u obema državama preovlađivao socijalizam pod kontrolom komunističke partije. Dokaz za to su dvostrani ugovori, posebno oni koji su se ticali ekonomskih pitanja kao što je, na primer, Sporazum o osnivanju jugoslovensko-kubanske komisije za ekonomsku i naučno-tehničku saradnju, 1977. godine.¹²

Kao država naslednica nekadašnje Jugoslavije, Srbija može da da doprinos promovisanju demokratije na Kubi, kao važnom činiocu procesa socijalnih i, šire, nacionalnih integracija. Demokratija ne bi smela da se svede samo na pitanje spoljne politike SAD-a prema Latinskoj Americi i svetu, nego bi trebalo da podrazumeva stalan razvoj, uz periodične promene i pojedinaca i političkih stranaka na vlasti. Sve to bi vodilo većoj odgovornosti kad je reč o optimalnom iskorišćavanju prirodnih resursa i zadržavanju postojećih ljudskih resursa, koji cirkulišu u državi i izvan nje. Rezultat toga bilo bi očuvanje države kao jasno definisanog prostora, u kome politički život nije delo pojedinca, niti političke stranke na vlasti. Zapravo, proces socijalne integracije, kao deo nacionalne integracije, pretpostavlja uvažavanje i priznavanje političkih promena u okviru države.

¹¹ Da demokratija nije vezana samo za glasanje, već i za svesno određivanje dalje sudbine države, može se videti u nastojanju građana da rešavaju socijalne probleme uz pomoć države. Drugim rečima, svojim inicijativama građani primoravaju državu da, ako ne rešava, onda uzme minimalno učešće u rešavanju ovih problema. To se u slučaju Kube ne bi trebalo odnositi samo na rad njene komunističke partije, jer rešavanje socijalnih problema pretpostavlja odgovornost pojedinaca i političkih stranaka koji su privremeno na vlasti. Rezultat uključivanja građana u rešavanje socijalnih problema i svesno određivanje dalje sudbine njihove države je jačanje demokratije. Videti: Ivan Dujčić, *Ideje Simona Bolivarua o latinoameričkoj integraciji kroz prizmu savremenih međunarodnih odnosa* (doktorska disertacija), str. 99.

¹² Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, *Bilateralni odnosi sa stranim državama: Kuba*. Videti internet stranicu: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11473-kuba?lang=lat>. [Pristupljeno: 24.11.2014.]

Doprinos Srbije promovisanju demokratije na Kubi treba sagledati u kontekstu propuštene šanse nekadašnje Jugoslavije da, zbog slabe sopstvene privrede, doprinese razvoju kubanske privrede. Iako raspolaže skromnijim resursima u odnosu na Jugoslaviju, Srbija ima iskustva u postepenoj transformaciji nacionalnih integracija, što sve manje zavisi od pojedinca i/ili političke stranke na vlasti. Neuspeh nekadašnje Jugoslavije da na adekvatniji način pristupi rešavanju ekonomskih problema pomogao je Srbiji da tokom vremena uoči prednosti demokratije kao važnog činioca u procesu nacionalnih integracija.

Koliko je nekadašnja Jugoslavija bila nesposobna da odgovori na ekonomske probleme ukazuju Zec i Radonjić, osvrćući se na porast domaćih i stranih kredita. Jazić, pak, u tom smislu navodi da Jugoslavija nije imala sredstava da kreditira razvoj kubanske privrede na prelazu iz sedamdesetih u osamdesete godine XX stoleća.¹³ Posledice raspada Jugoslavije prvo su se uočile u prekidu odnosa sa svetom, a samim tim i s Kubom. Potom je došlo do prestanka rada mnogih preduzeća koja su činila osnovu jugoslovenske privrede. U daljem izlaganju videće se da je raspad Jugoslavije bio u suprotnosti s procesom nacionalnih integracija i da je proizveo dugoročnu stagnaciju privrede Srbije. Time je pokrenuto pitanje očuvanja privrede Srbije u savremenim međunarodnim odnosima.

Činjenica da je čak 170 preduzeća u Srbiji tokom 2014. godine prestalo s radom, treba da bude razlog za ozbiljnu zabrinutost srpske ekonomske i političke elite.¹⁴ Dugotrajan problem kako podstaći, ojačati i, na duži rok, sačuvati privredu Srbije, kao i podstaći njen rast, nužno nameće pitanje definisanja međunarodne ekonomske politike kao sastavnog dela ekonomske politike Srbije. Ova politika trebalo bi da bude usmerena ka optimalnom iskorišćavanju prirodnih i porastu aktivnosti ljudskih resursa. Osim niske stope inflacije, rezultat bi se ogledao i u svesti da savremeni privredni sistemi počivaju na korporativnom upravljanju, konkurenciji i primeni visoke tehnologije u proizvodnji.

Jaka i stabilna privreda omogućava trajniji opstanak države kao osnovnog subjekta međunarodnih odnosa. Dokaz da je država i dalje subjekt međunarodnih odnosa treba tražiti u ulozi države - ona predstavlja prostor u kome se odvija proces nacionalnih integracija i od toga zavisi uspeh daljeg procesa (pod)regionalnih integracija.¹⁵ U slučaju nekadašnje Jugoslavije, ovi

¹³ Miodrag Zec, Ognjen Radonjić, „Ekonomski model socijalističke Jugoslavije: saga o autodestrukciji“, *Sociologija*, str. 707-708; Darko Gavrilović, Ljubiša Despotović, „Yugoslavia - Beginning of the End“, *Istorija 20. veka*, str. 111; Živojin Jazić, *Moj pogled na diplomatiju*, str. 147.

¹⁴ *Politika*. „U fazi gašenja 170 javnih preduzeća u Srbiji“. Videti internet stranicu: <http://www.politika.rs/rubrike/Ekonomija/U-fazi-gasenja-170-javnih-preduzeca-u-Srbiji.sr.html>. [Pristupljeno: 27.12.2014.]

¹⁵ Ivan Dujić, op. cit., str. 79.

procesi pretpostavljali su nedeljivost jedinstvenog privrednog prostora koji je karakterisalo bogatstvo prirodnih i ljudskih resursa.

Mnogi naučnici ukazuju na činjenicu da je Jugoslavija imala stabilan privredni prostor. Neki od njih navode da je deoba ovoga prostora započeta 70-ih i 80-ih godina XX stoleća. Petak polazi od činjenice da su uzrok deobe bile velike razlike u procentu (ne)zaposlenosti, nedostatku migracije radne snage širih razmera, nedostatku vizije da se jaka preduzeća premeštaju u manje razvijena i/ili nerazvijena područja, kao i u izdacima za finansiranje vojske.¹⁶ Osim navedenog, karakteristično za nekadašnju Jugoslaviju jeste da se proces nacionalnih integracija odvijao pod kontrolom pojedinca i/ili političke stranke na vlasti i da je povremeno dolazilo do primene sile, što je predstavljalo prepreku razvoju demokratije.

I Kuba se nalazi u istom problemu. Razvoj i jačanje demokratije na Kubi u XX stoleću nisu bili mogući zato što su svi veći unutrašnji sporovi rešavani primenom sile. Prve dve decenije kubanske republike i nezavisnosti obeležile su rasna i politička netolerancija, odsustvo jedinstvene vizije o Kubi kao nezavisnoj državi, unutrašnji nemiri i vojna intervencija SAD-a. Da li je moglo doći do kompromisa različitih stavova kubanske političke elite?

Sposobnost i spremnost da se uvažavaju rasne razlike, pomire različiti stavovi, kao i strogo poštovanje rezultata predsedničkih izbora, mogli su biti dobar preduslov za dalji razvoj demokratije na Kubi. To koliko je tolerancija značajan činilac u stalnom razvoju demokratije potvrđuju i neka novija istraživanja; ona pokazuju da demokratija svoje utemeljenje zasniva na multikulturalizmu. Naime, demokratija pretpostavlja postojanje države kao kulturnog i političkog miljea u kome dolazi do prožimanja različitih stavova. U prilog tvrdnji da multikulturalizam podstiče i unapređuje razvoj demokratije, Olsen navodi da, zahvaljujući delotvornom multikulturalizmu (*effective multiculturalism*), članovi manjinskih grupa s vlastitom kulturom uživaju jednaka prava kako bi koegzistirali s većinskom kulturom.¹⁷

Viđeno s aspekta kulturnog i političkog miljea, razvoj demokratije zavisi od uvažavanja različitih stavova, posebno političkih. Ako se država shvati kao jasno definisan prostor, demokratija može da koristi njenom opstanku,

¹⁶ Zdravko Petak, „Ekonomska pozadina raspada socijalističke Jugoslavije“, str. 62-70.

¹⁷ Mark Olssen, „From the Crick Report to the Parekh Report: Multiculturalism, Cultural Difference, and Democracy: The Re-Visioning of Citizenship Education“, *British Journal of Sociology of Education*, p. 188. Kultura manjinskih grupa obuhvata i kulturu rasnih manjina, čiji opstanak zavisi od uvažavanja svakolikih razlika, uključujući i rasne. U tom smislu, predmet dugoročne socijalne politike na Kubi i u SAD-u jeste negovanje rasnih razlika. Koliko je Kubi, nakon 1959. godine, stalo do ovih razlika vidi se po reakciji Fidela Kastro na rasno nasilje (*racial violence*) u SAD-u tokom Hladnog rata. O ovome videti, na primer, u: Jane Franklin, *Cuba and the United States*, pp. 83-84; J. Nicholas Entrikin, „Democratic Place-Making and Multiculturalism“, *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, p. 23. Citirajući Kimlickog, Houv navodi da je kulturni identitet značajan za postizanje samopoštovanja pojedinca, kao „osnovnog dobra“ koje liberalno demokratski režimi moraju

pod uslovom da je ustanovljeno načelo kulturne i političke jednakosti. Citirajući Tejlora, Stanković Pejnović navodi da jednakost pretpostavlja poštovanje jednakih prava i priznavanje jedinstvenih identiteta pojedinaca i grupa.¹⁸

Da li ustanovljenje i primena načela kulturne i političke jednakosti dovodi u pitanje opstanak države kao jasno definisanog prostora? Kako zapaža Dujić, država je i danas suočena s dilemom da li da, na osnovu ovih načela, integriše svakoliku različitost ili da nametne svoj sistem vrednosti zarad povezivanja prostora u kome se vlast vrši na duži rok.¹⁹ U slučaju Kube, od uvođenja socijalizma 60-ih godina XX stoleća, načela kulturne i prividne političke jednakosti poslužila su kao dobar razlog za opstanak komunističke partije na kubanskoj političkoj sceni.

Kuba, u kojoj se stolicima odvijao proces transkulturacione, nije razvila demokratiju u pravcu postizanja socijalne integracije, koja se temelji na načelu kulturne i političke jednakosti. U prvim decenijama njene nezavisnosti čak nije ni postojala odgovornost političkih partija za to. Doduše, bilo je indikacija da bi socijalna integracija mogla da uključi samo belce.²⁰ Međutim, savremeni odnosi unutar države grade se i neguju priznavanjem i poštovanjem svakolike različitosti, što je rezultat obogaćivanja političkog diskursa i uvažavanja rasnog identiteta.

Dolaskom Komunističke partije Kube na vlast, došlo je do jačanja rasnog identiteta i, shodno tome, započet je proces socijalne integracije. Sada se postavlja ključno pitanje: Da li je ovaj proces rezultat lojalnosti kubanskog stanovništva Fidelu i Raulu Kastru, kao i Komunističkoj partiji? Ako je obogaćivanje političkog diskursa zanemareno zarad legitimiteta Komunističke partije Kube, može se pretpostaviti da proces socijalne integracije počiva na lojalnosti rasno heterogenog stanovništva.²¹

U kontekstu socijalne integracije na Kubi, koja velikim delom zavisi od rasno heterogenog stanovništva, postavlja se pitanje da li i kako Srbija ostvaruje ovaj vid nacionalnih integracija. S ciljem da ukaže na značaj verskog uticaja na ličnosti iz javnog života Srbije, Radić navodi da je Srbija „multietnička i višekonfesionalna zajednica u kojoj skoro trećinu stanovnika čine manjine“.²² Heterogeni etnički i verski sastav stanovništva ukazuje na to da Srbija stalno nastoji da svoj multikulturni prostor integriše -

da zaštite. Videti: Kenneth R. Howe, „Liberal Democracy, Equal Educational, and the Challenge of Multiculturalism“, *American Educational Research Journal*, pp. 462-463.

¹⁸ Vesna Stanković Pejnović, „Prošlost i budućnost multikulturalizma na jugoistoku Evrope“, *Međunarodni problemi*, str. 469-470.

¹⁹ Ivan Dujić, op. cit., str. 79.

²⁰ Richard Gott, op. cit., pp. 118-125.

²¹ Damian J. Fernández, „The Politics of Youth in Cuba: Patterns, Dynamics, and Future Challenges“, pp. 89-90.

²² Radmila Radić, „Pripadanje bez verovanja i poznavanja“, str. 111.

uključivanjem različitih etničkih i verskih grupa, ali i pojedinaca, u proces donošenja političkih odluka koje se odnose i na socijalna pitanja.

Zahvaljujući nastojanju da sprovodi socijalnu integraciju, bez posredovanja pojedinca i/ili političke stranke na vlasti, Srbija se nalazi u prednosti u odnosu na Kubu. Sposobna da opstane kao zajednica, sa zadatkom da se neprekidno bori za demokratiju, Srbija ima šansu da bude primer Kubi u postizanju socijalne integracije - ukazujući na činjenicu da period dubokog međugeneracijskog nerazumevanja i diktatura pripada prošlosti. Sve to išlo bi u prilog ostvarenja vizije o mirnoj tranziciji Kube ka demokratskoj državi u kojoj bi se, uistinu, odvijala socijalna integracija. Kuba, sa svoje strane, ima šansu da sebi dodeli ulogu aktera u promenjivim međunarodnim odnosima - nakon spoznaje da će, bez svestrane i veće ekonomske saradnje, tehnološki zaostajati za Meksikom i državama Karipske Amerike.

U prilog tvrdnji da svestrana i veća ekonomska saradnja može Kubi pomoći da, ako ne prevaziđe onda barem ublaži tehnološko zaostajanje, ide njeno nastojanje da normalizuje odnose sa SAD-om.²³ Generalno, razvoj odnosa između dve države diktiraju promene odnosa u svetu, što rezultuje konvergentnim politikama ovih država ili zadržavanjem njihovih međusobnih razlika, odnosno divergentnim politikama.

Ako se pažljivo prouče odnosi između Kube i SAD-a u periodu od 1902. do 2014. godine uočavaju se dve tendencije.

S jedne strane, ove države ne mogu jedna bez druge, što se objašnjava ne samo njihovom geografskom blizinom nego i odnosima u svetu koje karakteriše izrazit stepen međuzavisnosti. Proces nacionalnih integracija država, u koje su uključene i države Latinske Amerike, postao je deo novog, višestrukog i složenog procesa (pod)regionalnih integracija među državama. Posmatrano isključivo s aspekta odnosa među državama članicama Sporazuma o slobodnoj trgovini država Severne Amerike (*North American Free Trade Agreement - NAFTA*), Kuba je pred izazovom da, uz političku podršku i ekonomsku saradnju s Kanadom i Meksikom kao državama članicama NAFTA-e, uspostavi demokratiju u kojoj komunistička partija neće biti jedini nosilac stvarne socijalne integracije i da razmatra mogućnost ponovog uspostavljanja odnosa sa SAD-om.

Period kada je Kuba bila pod ekonomskim i političkim uticajem SAD-a, od 1902. do 1959. godine, ne može se više ponoviti. Ako se poče od činjenice da, za razliku od navedenog perioda, danas države teže većoj saradnji, onda bi obnovljeni odnosi Kube i SAD-a izgledali sasvim drugačije, naročito imajući u vidu mogućnost Kube da produbi odnose s Kanadom i Meksikom, zarad potiskivanja ili ublažavanja političkog uticaja SAD-a. Negovanje dobrih

²³ *The Economist*, Jan 3rd 2015, "The new normal". Videti internet stranicu: <http://www.economist.com/news/leaders/21637388-loosening-embargo-will-pay-dividends-far-beyond-cuba-new-normal>. [Pristupljeno: 15.01.2015].

odnosa Kube s Kanadom i Meksikom ima još jednu prednost: smanjuje se rizik da se ponovi scenario potpune ekonomske zavisnosti od SAD-a.

Pomenuto razdoblje, posebno poslednjih 26 godina, kada je Fulgencio Batista (Fulgencio Batista y Zaldívar) bio „gospodar situacije“ na Kubi, nosi obeležje potpune zavisnosti kubanske ekonomije i politike od SAD-a. Rezultat toga bilo je odsustvo vizije kubanske elite o jačanju ekonomske i političke saradnje s Kanadom, Meksikom i ostalim državama Novog sveta, uključujući i države Evrope. U prilog činjenici da je Kuba potpuno ekonomski zavisila od SAD-a, Daj i Sikot navode da se Batista, naročito nakon Drugog svetskog rata, u donošenju ekonomskih i političkih odluka oslanjao na kubansku elitu s kojom je imao odnos starog prijateljstva (*old cronies*), što se pokazalo štetnim za dalju sudbinu Kube.²⁴

S druge strane, uspostavljanje demokratije, gde je najveći prioritet postizanje potpune i jake socijalne kohezije, stavlja Kubu među značajne države Karipske Amerike i smešta je u centar odnosa s državama članicama Zajedničkog tržišta Kariba (Caribbean Common Market – CARICOM). Ponovno uspostavljanje odnosa sa SAD-om, uz negovanje jakih ekonomskih i političkih odnosa s državama Karipske Amerike, daje Kubi šansu da izbegne loš scenario koji predviđa vladajuća Komunistička partija – opštu stagnaciju i nazadovanje u slučaju nestanka socijalizma.²⁵ Ukoliko bi Kuba postala država članica CARICOM-a, to bi ublažilo preovlađujući ekonomski i politički uticaj SAD-a i sprečilo mogućnost da se ponove negativna iskustva u odnosima s ovom državom.

Utemeljenje i učvršćivanje socijalizma na Kubi nije značilo samo, kako se navodi u literaturi, oslanjanje na ekonomsku i političku podršku nekadašnjeg Sovjetskog Saveza u opštem razvoju Kube, nego je predstavljalo i pokušaj da se demokratija shvati kao sticanje nezavisnosti i slobode od ekonomskog i političkog uticaja SAD-a, pod vođstvom Fidela i Raula Kastru. Njihovo nastojanje da, od dolaska na vlast 1959. godine, budu siguran garant nezavisnosti i slobode, imalo je svoje opravdanje u kontekstu otpora uticaju SAD-a na Kubi. Fidel i od 2008. godine njegov brat Raul dugo o(p)staju na vlasti zahvaljujući nastojanju da vode odgovornu domaću politiku, pri čemu se trude da Kubance ubede u ispravnost socijalizma. U tome se oslanjaju na

²⁴ Alan Dye, Richard Sicotte, “The Sugar Program and the Cuban Revolution”, *The Journal of Economic History*, p. 700.

²⁵ Andres Serbin, “The Caricom States and the Group of Three: A New Partnership between Latin America and the Non-Hispanic Caribbean?”, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, p. 57; *NIN*, „Pedeset godina vernosti“, 31. jul 2003. Videti internet stranicu: <http://www.nin.co.rs/2003-08/01/30092.html>. [Pristupljeno: 17.01.2015.]; *Caribbean News Now!*, “Bahamas could be bridge between Cuba and Caribbean, says economist”, February 6, 2015. Videti internet stranicu: <http://www.caribbeannewsnow.com/topstory-Bahamas-could-be-bridge-between-Cuba-and-Caribbean%2C-says-economist-24697.html>. [Pristupljeno: 09.02.2015.]

povremenu jaku ekonomsku i političku podršku nekih država Latinske Amerike, kao i Rusije i Kine, koje se inače protive politici SAD-a u svetu.²⁶

Vođenje odgovorne domaće politike, međutim, pokazuje i „drugu stranu medalje“ kada je reč o o(p)stanku braće Kastro na kubanskoj sceni. Od dolaska na vlast oni ne vide, ili ne mogu da shvate, da demokratija ne pretpostavlja samo nezavisnost od preovlađujućeg uticaja velike sile već počiva i na stalnoj kohabitaciji različitih političkih struja, a njen krajnji cilj jeste da se postigne stvarna socijalna integracija unutar države. Socijalizam na Kubi, čije su opšte karakteristike bile zajedničke i za države istočnog dela Evrope i nekadašnji Sovjetski Savez, primorava Kubu da, pre ili kasnije, uspostavi i neguje tesnu ekonomsku i političku saradnju s ostalim državama Karipske Amerike.

Na stvarni značaj saradnje Kube s ostalim državama Karipske Amerike ukazuje i Jazić kada upućuje na činjenicu da su karipske države „prirodno zaleđe“ Kube.²⁷ Ako se države Karipske Amerike, izuzimajući Kubu, posmatraju kao zaseban podregion Novog sveta i Latinske Amerike - zahvaljujući procesu međusobnih integracija i tesne saradnje - može se reći da one nikada nisu bile predmet politike samo jedne velike sile. Uspех ovih država da obrazuju CARICOM, tokom 70-ih godina XX stoleća, bio je odgovor na proces (pod)regionalnih integracija među drugim državama Latinske Amerike, kao i integracija među državama zapadnog dela Evrope.

Pre 1959. godine Kuba je bila deo ekonomskog i političkog uticaja SAD-a. Nakon stečene nezavisnosti, kubanska ekonomska i politička elita nije mogla da ubedi SAD da i Kuba ima pravo da svoju sudbinu određuje i kroz odnose s drugim velikim silama, kao i s državama sa skromnijim stepenom moći. Umesto da ostane pod delimičnim uticajem SAD-a, što joj ostavlja prostora da uspostavlja složene i višestране međunarodne odnose, Kuba je ponovila istu grešku: od početka 60-ih do početka 90-ih godina XX stoleća stavila se pod potpuni uticaj nekadašnjeg Sovjetskog Saveza. Koliko je kubanska politička elita, i nakon 1959. godine a posebno nakon nestanka Sovjetskog Saveza, postala zarobljenik svoje vizije u korist dugotrajnog opstanka socijalizma, govori činjenica da Kuba održava dobre odnose s Rusijom.²⁸

Da je postojala zajednička vizija o Kubi kao naciji, različiti stavovi kubanske političke elite u vezi s daljom sudbinom Kube mogli su da ublaže

²⁶ Max Azicri, “The Castro-Chávez Alliance”, *Latin American Perspectives*, p. 108.

²⁷ Živojin Jazić, op.cit., str. 171.

²⁸ Odnosi Kube i Rusije uspostavljeni su 2000. godine, kada je za predsednika Rusije izabran Vladimir Putin (Владимир Владимирович Путин) koji teži da najveću državu naslednicu nekadašnjeg Sovjetskog Saveza održi aktivnom u međunarodnim odnosima. O poseti Putina Kubi, tokom 2014. godine, videti internet stranicu zvaničnog lista Komunističke partije Kube *Granma*, “Putin en Cuba”, <http://www.granma.cu/mundo/2014-07-11/putin-en-cuba>. [Pristupljeno: 26.11.2014.]

ekonomsku i političku dominaciju SAD-a. Pošto su SAD imale ekonomskih i političkih interesa na Kubi, postavlja se pitanje da li je kubanska politička elita mogla da iskoristi njihov ekonomski i politički uticaj za definisanje socijalne politike koja bi predstavljala deo procesa socijalne integracije u sklopu nacionalnih integracija. Očigledno nije - ekonomski i politički interesi SAD-a imali su primat u odnosu na proces socijalne integracije i, shodno tome, zahtevali red i stabilnost kubanske države.

Got i Maršal, na primer, ukazuju na činjenicu da je kubanska politička elita zavisila od ekonomske moći SAD-a koje su preduzimale vojne intervencije radi uspostavljanja reda na Kubi. Potreba SAD-a da vojnom intervencijom štite svoje ekonomske i političke interese, kao i interese kubanske političke i ekonomske elite, ne samo da je sputavala razvoj demokratije na Kubi već je bila i u suprotnosti s težnjom SAD-a da rade na stvaranju multiprostora kao opravdanja za očuvanje teritorijalnog jedinstva. Kontinuirano negovanje i postepen razvoj demokratije često pretpostavlja očuvanje teritorijalnog jedinstva kako bi se sačuvali rezultati procesa nacionalnih integracija.²⁹

Diktature dveju ličnosti kubanske povesti, Gerarda Mačada (Machado) i Fulgensija Batiste, bile su odraz ne samo slabosti demokratije na Kubi već i nedostatka podrške SAD-a stvaranju klime međusobnog poverenja kubanske političke elite. Umesto da Mačada i Batistu osude zbog sklonosti da socijalne probleme rešavaju zavodjenjem diktature, SAD su ih prihvatile zato što su se pokazali sposobnim vođama, koje mogu da drže pod kontrolom kubansku političku scenu.³⁰ Da li Fidel i Raul Kastro, kao predsednici Kube, ponavljaju diktaturu i potvrđuju stvarnost da kubansku političku scenu mogu da kontrolišu samo sposobne vođe?

Godina 1959. smatra se ključnom za rešavanje pitanja demokratije na Kubi, što bi u budućnosti moglo da spreči pojavu nove diktature. Popularnost je Fidelu Kastru dala kredibilitet ne samo da dođe na vlast, već i da, napuštanjem demokratije, potpuno promeni politički milje na Kubi.³¹ Razlog leži u tome što se demokratija pokazala slabom u odnosu na politički pravac socijalizma.

Slučaj braće Kastro pokazao je da je socijalizam bio osnova za shvatanje demokratije u kontekstu kapitalizma i ekonomskog i političkog uticaja SAD-a. Kao vođe socijalističke republike, Fidel i Raul dokazali su da su sposobni da kontrolišu kubansku političku scenu svođenjem demokratije na vladavinu mase. Koristeći frazu „narodna demokratija“, tokom i nakon Hladnog rata, oni su demokratiju potpuno lišili osnovnog smisla: pluralizma mogućnosti i ideja.

Da li su poznate ličnosti kubanske političke scene završetkom 50-ih godina XX stoleća, u zenitu Hladnog rata, mogle da iskoriste popularnost

²⁹ Ivan Dujčić, op. cit., str. 97.

³⁰ Richard Gott, op. cit., p. 146.

³¹ Hugh Thomas et al, "Political Dimensions", p. 7.

Fidela Kastru i njegov brz uspon na vlast kako bi sačuvale demokratiju? Period Hladnog rata bio je period ideološkog svrstavanja država sveta u dva glavna politička pravca, koji su ipak imali nešto zajedničko: socijalno blagostanje i mir unutar države. Poznate ličnosti iz političkog života Kube koje su zastupale demokratski sistem bile su: Karlos Prío Sokaras (Carlos Prío Socarrás), Toni (Tony) Varona i Grau San Martín (Martín).³²

Da je, kojim slučajem, režimu Batiste uskraćena ekonomska i politička podrška SAD-a, opstanak demokratije na Kubi, dugoročno gledano, bio bi moguć. S druge strane, Batista „nikada nije organizovao sistematsku eliminaciju opozicije, niti je uveo potpuni nadzor nad štampom“.³³ Uvažavanje različitih političkih stavova, pre dolaska Fidela Kastru na vlast, dovodi do pretpostavke da Batista nije zaveo totalitarizam, kao najteži oblik diktature i, shodno tome, nije demokratiji oduzeo osnovu na kojoj se temelji - mogućnost da pojedinci iznose svoje stavove.

Iako je patila od ekonomskih i socijalnih problema, u periodu Batistine diktature Kuba nije bila lišena višestranačkog političkog života u kome je moglo doći do konsolidacije jake demokratije.³⁴ Može se reći da je Batistin režim bio rezultat nastojanja da se prikrije nesposobnost kubanske ekonomske i političke elite da dugoročno rešava ekonomske i socijalne probleme. Iako je u kasnijim periodima kubanske povesti, tokom i nakon Hladnog rata, izgledalo da je Kuba sposobna da rešava ove probleme, zahvaljujući lojalnosti kubanskog stanovništva prema Fidelu i Raulu Kastru, malo je urađeno po tom pitanju.

Batista nije osporavao individualne slobode, jer je nastojao da diktatura ne prevagne nad demokratijom. To je bilo jedino pozitivno u njegovoj represivnoj diktaturi. Zato ne treba da čudi što je okončanje Batistine diktature donelo ugled Fidelu Kastru u svetu i ohrabrilu druge države Latinske Amerike u pokušaju da uvedu socijalizam kao način da se oslobode ekonomske i političke zavisnosti SAD-a.

Izjave Fidela da će poštovati individualna prava na Kubi, mogle su se sprovesti u delo.³⁵ Međutim, stvarnost je pokazala da socijalna pitanja pod okriljem Komunističke partije Kube imaju daleko veći značaj u odnosu na negovanje i dalji razvoj demokratije. Fidelov stav u vezi s demokratijom jeste da je ona lažna, jer koristi „sva sredstva korupcije i prevare kako bi se izneverila volja naroda“.³⁶

³² Hugh Thomas, „The Clash, 1959-62“, p. 1236.

³³ “[...] never organized the systematic elimination of the opposition nor did he impose total control over the press”. Hugh Thomas et al, op. cit., p. 7.

³⁴ Richard Gott, op. cit., p. 144.

³⁵ Hugh Thomas, op. cit., p. 1215.

³⁶ “[...] all means of corruption and fraud to betray the will of the people [...]”. Hugh Thomas, op. cit., p. 1279.

Fidelova izjava da je demokratija lažna - zato što koristi sredstva korupcije i prevare - otkriva dve stvari. S jedne strane, on ne poznaje suštinu demokratije - ona se vezuje za pluralizam mogućnosti i ideja koji doprinose održavanju i razvoju demokratskih standarda, institucija i tradicija. On i njegov brat Raul samo su iskoristili slabost demokratije, i veliku popularnost, da preuzmu kontrolu nad kubanskom političkom scenom.

S druge strane, Fidel je mudro iskoristio nerešena socijalna pitanja - prebacivanjem krivice na demokratiju i nedovoljno razvijen nivo političke kulture na Kubi - zarad uspostavljanja i održavanja reda putem diktature Komunističke partije. Istorijski događaji na Kubi teku u pravcu upornog negovanja diktature. Zato i ne čudi da diktatura nije ustupila mesto demokratiji. Socijalizam, koji sprovodi Komunistička partija Kube, dao je prednost diktaturi u uspostavljanju i održavanju reda na Kubi.

Optužujući izborni sistem SAD-a, Fidel Kastro je u jednom od svojih govora upotrebio izraz „neposredna demokratija“, misleći na masu.³⁷ On je, dakle, demokratiju sveo na vladavinu mase, smatrajući da izbori nisu potrebni. Međutim, u državama koje se odlikuju razvijenom političkom kulturom i jakom demokratskom tradicijom, pod neposrednom demokratijom podrazumeva se „sistem vladanja zasnovan na javnim odlukama koje donose građani u skupštini ili putem glasačkih listića“.³⁸

Štaviše, građani svojim odlukama u skupštini ili glasanjem putem glasačkih listića učestvuju u stvaranju i održavanju sistema vladanja, utičući na dalju sudbinu države. U državama Latinske Amerike, gde demokratija funkcioniše kao jaka tradicija, građani pružaju otpor diktaturi iz prostog razloga što rešavanje svih javnih problema traži njihovo učešće. Time se podstiče negovanje i jačanje demokratije.³⁹

Demokratija se ne može zamisliti bez demokratskih standarda. Oni mogu da služe i kao pokazatelj kvaliteta političkog života države. U članu 19, paragraf 2 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (*International Covenant on Civil and Political Rights*), ističe se značaj demokratskih standarda. Ovim članom predviđeno je da „svako treba da ima pravo na slobodu izražavanja; to pravo podrazumeva slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja svih vrsta, bez obzira na granice, bilo usmeno, pismeno ili putem štampe“.⁴⁰ Na Kubi je uočljiv nizak nivo kvaliteta

³⁷ Ibidem

³⁸ “A system of government based on public decisions made by citizens meeting in an assembly or voting by ballot”. Mark O. Dickerson, Thomas Flanagan, “Glossary of Terms”.

³⁹ Carlos A. Torres, “Globalization, Education, and Citizenship: Solidarity versus Markets?”, *American Educational Research Journal*, p. 373.

⁴⁰ “everyone shall have the right to freedom of expression; this right shall include freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, regardless of frontiers, either orally, in writing or in print [...]”. Videti: United Nations - Treaty Series, *International Covenant on Civil and Political Rights*, Article 19, par. 2, p. 178.

političkog života. Opstanak socijalizma i nakon nestanka Sovjetskog Saveza može se objasniti slabošću političke kulture Kubanaca da prekinu diktaturu jedne ličnosti, kao i dugu vladavinu Komunističke partije.

S druge strane, neke države Latinske Amerike mogu se pohvaliti svojim demokratskim tradicijama. One su razvile demokratske tradicije kao rezultat demokratske prakse, odnosno poštovanja demokratije. Primera radi, Čile je razvio „partijsku strukturu zasnovanu više na disciplini i ideologiji, nego na odanosti pojedinačnom vođi“.⁴¹

Do 1959. godine Kuba je bila na putu da i dalje razvija i osnažuje demokratiju, koja bi kasnije postala tradicija kubanske države. Naime, bilo je pojedinaca koji su se zalagali za dalji razvoj demokratije u kontekstu stalne borbe za socijalnu integraciju. Pošto Kubu odlikuje rasno heterogeno stanovništvo, proces socijalne integracije ne karakteriše dominacija belaca, niti vlast Komunističke partije Kube, nego potreba da u njemu učestvuju pripadnici svih ili većine rasa.⁴²

Da li je Komunistička partija Kube, kao jedina partija na kubanskoj političkoj sceni, spremna da menja svoje vođe? Do sada, Komunistička partija Kube nije se našla u poziciji da donosi odluke o promeni vođe zato što nije bilo nikakvih nepredvidljivih okolnosti u vezi s generalnim sekretarom. Ako bi Raul Kastro u vršenju dužnosti generalnog sekretara bio iznenada ometen (bolešću ili smrću), na njegovo bi mesto bio izabran Migel Dias-Kanel (Miguel Mario Díaz-Canel Bermúdez), koji je aktuelni generalni podsekretar Komunističke partije Kube.⁴³

Međutim, postavlja se pitanje: Šta ako Migel Dias-Kanel iz nekog razloga ne bi mogao da obavlja dužnost generalnog sekretara Komunističke partije Kube? U tom slučaju, socijalizam na Kubi suočio bi se s ozbiljnom krizom. Tokom 70-ih i 80-ih godina XX stoleća, Kuba je ostvarivala godišnju stopu rasta od 4,1 procenat.⁴⁴ To je bio period uspona i zenita socijalizma koji je karakterisao ekonomski i politički prosperitet. Ali i danas, prema najnovijim podacima Svetske trgovinske organizacije, koji se odnose na države izvoznice u 2014. godini, Kuba zauzima dosta visoko 33. mesto.⁴⁵ Pitanje za dalja istraživanja: Da li je socijalizam na Kubi zaslužan za to što se najveća država Karipske Amerike nalazi među značajnijim državama izvoznicama?

Odsustvo demokratije na Kubi nameće dva pitanja: Da li Komunistička partija Kube nastoji da sraste s kubanskim društvom? i drugo: Da li briga o socijalnim potrebama kubanskog stanovništva opravdava potrebu

⁴¹ “[...] a party structure based more on discipline and ideology than on loyalty to an individual leader”. Richard L. Millet et al, “Crime and Citizen Security: Democracy’s Achilles Heel”, p. 260.

⁴² Richard Gott, op.cit., pp. 120-125.

⁴³ Na zvaničnoj internet stranici Komunističke partija Kube nalaze se podaci o generalnom podsekretaru: http://www.pcc.cu/eo_b_miguel_diaz_canel.php [Pristupljeno: 11.02.2015.]

⁴⁴ Richard Gott, op.cit., p. 244.

⁴⁵ World Trade Organization, *International Trade Statistics 2014*, p. 29.

Komunističke partije Kube da zadrži svoju političku moć? Govoreći o pokretu Sendero Luminoso (Svetleći korak) u Peruu, Degregori ukazuje na to da je ovaj pokret razvio maksimu po kojoj, „osim moći, sve je zavaravanje“.⁴⁶ Zajedničko za Komunističku partiju Kube i pokret Sendero Luminoso jeste da svoju moć temelje na poverenju mase. Moć, posebno njena politička dimenzija, traži postojanje demokratije, u kojoj postoji konkurencija političkih ideja u borbi za deo političke moći. Naime, demokratija masu preobražava u demos, koji privremeno bira jednu od dve ili više mogućnosti i ideja.

Diktatura putem vladavine mase može da traje do momenta do kog uspeva da opravda svoje postojanje. U slučaju Kube, diktatura - oličena u vladavini jedne ličnosti i dugom prisustvu komunističke partije - interesantan je primer otpora prema svemu što je predstavlja demokratiju. Ideološko stanovište da masa predstavlja neposrednu demokratiju može se pokazati valjanim samo ako se demokratija odbaci kao alternativa jednopartijskoj diktaturi. S druge strane, povratak na demokratiju ne mora se prikazati kao povratak na kapitalizam i uticaj SAD-a na Kubi. Za sada, Kuba je država potpisnica Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, što znači da ga nije ratifikovala iz ideoloških razloga.⁴⁷

Zaključak

Loše istorijsko iskustvo Kube u vezi s demokratijom kao da opravdava potrebu da se jedino putem diktature rešavaju svi veći socijalni sporovi. Odsustvo demokratskih standarda na Kubi, tokom prve polovine XX stoleća, ukazuje na to da Kuba nije mogla da prihvati odredbe Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Borba za bolji socijalni položaj stanovništva rezultovala je uvođenjem socijalizma i diktature Komunističke partije Kube.

Ipak, ne treba zanemariti mogućnost povratka demokratije na Kubu, zato što sada postoje definisani standardi koji se oslanjaju na pravo pojedinca da razvija i saopštava svoje mišljenje. Bez tog prava teško je zamisliti demokratiju kao izbor mogućnosti i ideja. Komunistička partija na kubanskoj političkoj sceni, pre ili kasnije, suočiće se sa problemom kako i dalje pravdati svoje prisustvo, posebno među generacijom koja ne pripada 50-im i 60-im godinama XX stoleća. Raul Kastro nalazi se pred zadatkom da donese dalekosežne odluke u pogledu dalje sudbine socijalizma na Kubi.

Primena demokratskih standarda na Kubi zavisi, između ostalog, i od spremnosti i sposobnosti kubanskog stanovništva da vrati i prihvati

⁴⁶ “Except power, all is illusion”. Carlos Iván Degregori, “How Difficult it is to be God”, *Critique of Anthropology*, p. 246.

⁴⁷ O tome da je Kuba samo potpisala Međunarodni pakt o građanskim i pravima videti internet stranicu potpisanih i ratifikovanih međunarodnih ugovora koji se tiču ljudskih prava, a koji su deponovani u Ujedinjenim nacijama: <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&id=IV~4&chapter=4&lang=en>. [Pristupljeno: 10.02.2015.]

demokratiju. Ako su Kubanci u poslednjih pet decenija radili na obrazovanju, u prilog im ide izreka da je istorija učiteljica života. U slučaju Kube, istorija je učiteljica njihovog kolektivnog života, i zahvaljujući njoj Kubanci imaju šansu da izbegnu greške u vezi s demokratizacijom, koje su činili pre 1959. godine.

Za razliku od Kube, koja ima problema s demokratizacijom, Srbija ima iskustva u nastojanju da demokratiju učini stvarnim delom političkog života. Imajući u vidu da demokratija podrazumeva intelektualno učešće građana kao biračkog tela, može se reći da demokratija stalno i pozitivno utiče na kvalitet političkog života države. Pretpostavka toga je stvarna sloboda građana da biraju između dve ili više mogućnosti i ideja, pri čemu proces donošenja i realizacije novih ekonomskih i političkih odluka određuje dalju sudbinu države.

Shvatanje demokratije, i samim tim demokratizacije, kao ishoda poštovanja slobode građana, daje mogućnost Kubi da socijalizam, za koji se zalaže režim Fidela i Raula Kastro, od ideologije vladajuće Komunističke partije Kube postane deo odgovornosti za stalan proces socijalne i, šire, nacionalnih integracija. Dok za Srbiju proces nacionalnih integracija znači neprestano nastojanje da se i nacionalne manjine uključe u pomenuti proces - koji bi trebalo da bude nezavisan od pojedinca i/ili stranke na vlasti - pred Kubom je zadatak da radi na stvarnom procesu nacionalnih integracija, u kome rasno heterogeno stanovništvo ne zavisi od trenutnih političkih promena. Srbija bi mogla da ukaže Kubi na ovu činjenicu.

Bibliografija

- Azicri, M., 2009. "The Castro-Chávez Alliance", *Latin American Perspectives* 36(1), pp. 99-110.
- Camp, R. A., 2007. Chapter 3: "Contemporary Political Culture: What Mexicans Believe", pp. 56-78 in *Politics in Mexico: The Democratic Consolidation*. Oxford: Oxford University Press.
- Degregori, I.C., 1991. "How Difficult it is to be God", *Critique of Anthropology* 11(3), pp. 233-250.
- Dickerson, M.O. & Flanagan, T., 2009. "Glossary of Terms", pp. 49-60 in *An Introduction to Government and Politics: A Conceptual Approach*, Nelson Education Ltd.
- Dujić, I., 2014. *Ideje Simona Bolivoara o latinoameričkoj integraciji kroz prizmu savremenih međunarodnih odnosa* (doktorska disertacija).
- Dye A & Sicotte R., 2004. "The U.S. Sugar Program and the Cuban Revolution", *The Journal of Economic History* 64(3), pp. 673-704.
- Entričin, J.N., 2002. "Democratic Place-Making and Multiculturalism", *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* 84(1), pp. 19-25.
- Fernández, J.D., 2004. Appendix B: "The Politics of Youth in Cuba: Patterns, Dynamics, and Future Challenges", pp. 61-104 in *Cuba After Castro: Legacies, Challenges, and Impediments*, Santa Monica: Rand Corporation.
- Franklin, J., 2006. *Cuba and the United States*, Melbourne: Ocean Press.

- Gavrilović, D. & Despotović, Lj., 2011. "Yugoslavia – Beginning of the End", *Istorija 20. veka*, br. 2, str. 109-118.
- Gott, R., 2004. *Cuba: A New History*, London: Yale University Press publications.
- Howe, R.K., 1992. "Liberal Democracy, Equal Educational Opportunity, and the Challenge of Multiculturalism", *American Educational Research Journal* 29(3), pp. 455-470.
- Jazić, Ž., 2010. Deo II: „Kuba - juče, danas, sutra”, str. 137-176, *Moj pogled na diplomatiju*, Beograd: Čigoja štampa.
- Longman Dictionary of Contemporary English*, 2003. The Fourth Edition, London: Longman.
- Marshall, H.P., 1987. "The Pseudo Republic", pp. 33-55 in *Cuba Libre: Breaking the Chains*, London: Victor Gollancz Ltd.
- Millett, LR, Holmes, S.J. & Pérez, J.O., 2009. Chapter 15: "Crime and Citizen Security: Democracy's Achilles Heel", pp. 252-265 in *Latin American Democracy: Emerging Reality Or Endangered Species?*, New York: Routledge.
- Olssen, M., 2004. "From the Crick Report to the Parekh Report: Multiculturalism, Cultural Difference, and Democracy: The Re-Visioning of Citizenship Education", *British Journal of Sociology of Education* 25(2), pp. 179-192.
- Ortiz, F., 1995. *Cuban Counterpoint: Tobacco and Sugar*, Durham & London: Duke University Press.
- Petak, Z., 2005. „Ekonomska pozadina raspada socijalističke Jugoslavije”, str. 57-77, *Dijalog povjesničara-istoričara*. Zagreb: Friedrich Naumann Stiftung.
- Radić, R., 2010. „Pripadanje bez verovanja i poznavanja”, str. 107-126, *Novosti iz prošlosti: Znanje, neznanje, upotreba i zloupotreba istorije*, Beogradski centar za ljudska prava.
- Serbin, A., 1991. "The Caricom States and the Group of Three: A New Partnership between Latin America and the Non-Hispanic Caribbean? ", *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 33(2), pp. 53-80.
- Stanković Pejnović, V., 2010. „Prošlost i budućnost multikulturalizma na jugoistoku Evrope”, *Međunarodni problemi*, vol. 62, br. 3, str. 463-488.
- Thomas, H., 1971. Book XI: "The Clash, 1959-62", pp. 1193-1299 in *Cuba or the Pursuit of Freedom*, London: Eyre and Spottiswoode.
- Thomas, H. S., Fauriol, G. A., & Weiss, J.A, 1984. "Political Dimensions", pp. 6-19 in *The Cuban Revolution: 25 Years Later*, Boulder and London: Westview Press.
- Torres, A.C., 2002. "Globalization, Education, and Citizenship: Solidarity versus Markets?", *American Educational Research Journal* 39(2), Education and Democracy, pp. 363-378.
- United Nations General Assembly, 1966. Treaty Series: *International Covenant on Civil and Political Rights*, Vol. 999,1-14668.
- World Trade Organization, 2014. Chapter I: "World trade developments", pp. 11-48 in *International Trade Statistics 2014*.
- Zec, M & Radonjić, O., 2012. „Ekonomski model socijalističke Jugoslavije: saga o autodestrukciji”, *Sociologija*, Vol. LIV, N° 4, str. 695-720.

Internet izvori

- Caribbean News Now! "Bahamas could be bridge between Cuba and Caribbean, says economist", February 6, 2015. <http://www.caribbeannewsnow.com/topstory-Bahamas-could-be-bridge-between-Cuba-and-Caribbean%2C-says-economist-24697.html>. [Pristupljeno: 09.02.2015.]
- Granma, "Putin en Cuba". <http://www.granma.cu/mundo/2014-07-11/putin-en-cuba>. [Pristupljeno: 26.11.2014.]
- NIN. „Pedeset godina vernosti“, 31. jul 2003. <http://www.nin.co.rs/2003-08/01/30092.html>. [Pristupljeno: 17.01.2015.]
- Partido Comunista de Cuba. "Miguel Mario Díaz-Canel Bermúdez". http://www.pcc.cu/eo_b_miguel_diaz_canel.php.
- Politika. „U fazi gašenja 170 javnih preduzeća u Srbiji“. <http://www.politika.rs/rubrike/Ekonomija/U-fazi-gasjenja-170-javnih-preduzeca-u-Srbiji.sr.html>. [Pristupljeno: 27.12.2014.]
- The Economist. "The new normal". Jan 3rd 2015. <http://www.economist.com/news/leaders/21637388-loosening-embargo-will-pay-dividends-far-beyond-cuba-new-normal>. [Pristupljeno: 15.01.2015].
- The Economist. "The start of a long, slow goodbye", April 20, 2011. <http://www.economist.com/node/18586776>. [Pristupljeno: 14. 12. 2011.]

Ivan DUJIĆ, PhD

CUBA: DEMOCRATISATION AS A DELICATE ISSUE AND SERBIA'S POTENTIAL ROLE IN ITS SOLVING

ABSTRACT

A discussion about Cuba implies a question of how to find the mean between democracy, characterised by a range of ideas and possibilities, and social welfare. The triumph of socialism in Cuba during the Cold War paved the way for the social welfare, thanks to loyalty of the people towards the ruling Communist Party. Behind the attempt to properly tackle contemporary social issues lies the persistence of the Communist Party to justify its long-term survival on the Cuban political scene. The study of Cuban history during the 20th century reveals that the destiny of the island was determined by generations of politicians, who did not want to give up power in favour of younger and more progressive generation. As a result, democracy boiled down to the right to vote, which led to social turmoil and the need for the US intervention into Cuba's internal order. Nevertheless, socialism did not transform itself into a welfare state with a multi-party system, neither after the Cold War. Apparently, the current president will have to decide on further destiny of socialism in Cuba. Although Serbia did not complete its process of democratisation, it could contribute to transformation of socialism in Cuba towards enhancement of democracy and the process of democratisation.

Key words: democracy, democratisation, the Republic, socialism, Cuba, Serbia.